

ΔΙΚΑΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Σαν δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος θεωρείται το σύνολο των κανόνων δικαίου, των διατάξεων δηλαδή, οι οποίες οριοθετούν την ανθρώπινη δράση, ατομική ή συλλογική και επιδιώκουν την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού και κάθε άλλης ανθρώπινης δραστηριότητας.

Σκοπός της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα., σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 1650/1986, είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών, ώστε ο άνθρωπος, σαν άτομο και μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σ' ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η φυσιολογική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Στόχοι λοιπόν της νομοθεσίας, όπως ακριβώς περιγράφονται στην παρ. 2 του ανωτέρω νόμου είναι:

- Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων για το σκοπό αυτό προληπτικών μέτρων.
- Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
- Η προώθηση της ισόρροπου ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
- Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανεώσεως φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπανίων σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες και με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
- Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας, και
- Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Επιδιώξεις λοιπόν του νομοθέτη είναι ειδικότερα:

- Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
- Η προστασία των επιφανειακών και υπογείων υδάτων, θεωρουμένων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.
- Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- Η προστασία και η διατήρηση της φύσεως και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.
- Η προστασία των ακτών και θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.
- Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών, καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριακών τιμών, ώστε να μην προκαλείται η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια:
 - την επιστημονική γνώση και εμπειρία
 - την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία
 - τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού, καθώς και τις ανάγκες ανάπτυξης.
 - την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσεως μιας περιοχής
 - τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.

- Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από την σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Πεδίο εφαρμογής του εσωτερικού δικαίου προστασίας περιβάλλοντος είναι ολόκληρη η επικράτεια.

ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Όπως κάθε κλάδος δικαίου διέπεται από ορισμένες αρχές, έτσι και στο δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος ο ερευνητής διατυπώνει τις γενικές του αρχές, οι οποίες αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά του κλάδου. Το Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος έχει διαμορφώσει τα εξής χαρακτηριστικά:

- α. Αρχή της προλήψεως
- β. Η αρχή του ρυπαίνοντα
- γ. Η αρχή της συνεργασίας - επικουρικότητας
- δ. Η αρχή της δημοσιότητας

α. Αρχή της προλήψεως

Κύρια επιδίωξη του δικαίου για την προστασία του περιβάλλοντος δεν πρέπει να είναι η εξουδετέρωση τυχόν προσβολών του περιβάλλοντος, αλλά η αποφυγή ή η πρόληψη η δυσμενών για το περιβάλλον επιβαρύνσεων. Η αρχή λοιπόν αυτή αποτελεί την πρώτη θεμελιώδη αρχή μιας οικολογικής πολιτικής ενός συγχρόνου κράτους, όταν αυτό έχει αποφασίσει να προστατεύσει με συνέπεια τον περιβάλλοντα αυτό χώρο. Ηδη η αρχή της προλήψεως δεν ισχύει ως πολιτική απαίτηση για την καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος, αλλά έχει αρχίσει να υιοθετείται από τις νομοθεσίες των κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες συνειδητά επιδιώκουν την καλύτερη δυνατή προστασία του περιβάλλοντος.

Η καθιέρωση, αλλά ιδίως η πραγμάτωση της αρχής αυτής αποδυναμώνει την επόμενη θεμελιώδη αρχή του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, την γνωστή σαν "ο ρυπαίνων πληρώνει". Η δεύτερη αυτή αρχή εφαρμόζεται, μόλις διαπιστωθεί παρέκκλιση από την αρχή της προλήψεως και επομένως ανάγκη επεμβάσεως.

β. Η αρχή του ρυπαίνοντος

Η αρχή του ρυπαίνοντος τίθεται σε εφαρμογή όταν έχει ήδη τελεσθεί η προσβολή του περιβάλλοντος. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην δημόσια οικονομία, όπου τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού καλείται να καλύψει το σύνολο των πολιτών, στο δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος παρουσιάζεται μία ιδιομορφία. Εφαρμόζεται δηλαδή με αυστηρότητα η αρχή του ρυπαίνοντος. Αυτό σημαίνει, ότι εκείνος ο οποίος επιβαρύνει το περιβάλλον υποχρεώνεται, βάσει της κείμενης νομοθεσίας, να αναλάβει το κόστος για την εξουδετέρωση της προσβολής ή ακόμη και για την μελλοντική αποφυγή της επιβαρύνσεως ή τέλος να καταβάλλει αντισταθμιστικό ποσό για τη βλάβη, την οποία προξένησε.

Πρόβλημα όμως δημιουργείται όταν δεν έχουμε ένα πρόσωπο σαν ρυπαίνοντα, αλλά ομάδες προσώπων, όπως συμβαίνει στην πράξη με τους παραγωγούς και τους καταναλωτές, όταν οι τελευταίοι ευθύνονται για επιβαρύνσεις του περιβάλλοντος. Η δυσκολία στις περιπτώσεις αυτές έγκειται στο γεγονός, ότι δεν προβλέπεται σε ποιο σημείο από την αλυσίδα των ρυπαίνοντων θα γίνει στην πράξη η επιμέτρηση της δαπάνης. Πάντως σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι δαπάνες για την αποκατάσταση του περιβάλλοντος δεν θα πρέπει να επιβαρύνουν αμέτοχους τρίτους ή το σύνολο των φορολογουμένων εν γένει.

Με έκδοση Προεδρικών διαταγμάτων προβλέπονται τα ανώτατα όρια επιβολής προστίμων για τον ρυπαίνοντα. Οι διατάξεις τους λειτουργούν σαν μέσο για να ενισχύσουν την πρόληψη

επιβαρύνσεως του περιβάλλοντος, με την έννοια, ότι γίνονται ήδη γνωστά και κατά καιρούς επαυξάνονται τα ποσά, ώστε να καθιστούν τον πολίτη πιο προσεκτικό στις έναντι του περιβάλλοντος ενέργειές του, αναλογιζόμενος τι θα οφείλει να καταβάλλει σε περίπτωση επιβαρύνσεως.

Η αρχή αυτή ισχύει σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τα τελευταία έτη πολλές χώρες ψηφίζουν επιβολή ρυπαντικής φορολογίας, με στόχο την καλύτερη δυνατή προστασία του περιβάλλοντος. Ηδη συζητείται στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες η επιβολή ή ειδικού φόρου περιβάλλοντος ανά βαρέλι πετρελαίου.

γ. Η αρχή της συνεργασίας – επικουρικότητας

Η αρχή αυτή σημαίνει την ανάγκη συνεργασίας κράτους και κοινωνίας για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι η αρχή, την οποία ασπάζεται και ο νέος Ν. 1650/1986 και που την ονομάζει αρχή της οικονομικής ισορροπίας, ώστε να επέλθει αποφυγή συγκρούσεων μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου συμφέροντος. Η συνεργασία αυτή θα πρέπει να πραγματοποιείται μέσα από κοινή σύνθεση επιτροπών, οι οποίες θα αναλαμβάνουν την επίλυση δημιουργουμένων προβλημάτων. Τέλος η αρχή αυτή συμβάλλει στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης, η οποία πρέπει να διέπει τις σχέσεις Διοίκησης και πολιτών.

Η αρχή της επικουρικότητας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση της πλήρους υλοποίησης των σκοπών, των στόχων και των μέτρων με τις κατάλληλες εθνικές, περιφερειακές και τοπικές προσπάθειες και πρωτοβουλίες. Στην πράξη, η αρχή αυτή συντελεί στο να ληφθούν πλήρως υπόψη οι παραδόσεις των διαφορετικών περιφερειών ιδίως στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, καθώς και η σχέση μεταξύ του κόστους και της απόδοσης των διαφόρων ενεργειών και να γίνει καλύτερη επιλογή μέτρων και κατάλληλος συνδυασμός μέσων στο κοινοτικό ή και σε άλλα επίπεδα.

Σύμφωνα με τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες αναλαμβάνουν δράση με βάση την αρχή της επικουρικότητας μόνον εάν και εφόσον οι στόχοι της προτεινόμενης δράσης δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη-μέλη και επομένως, λόγω της κλίμακας ή των επιπτώσεών της, μπορούν να υλοποιηθούν καλύτερα από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

δ. Η αρχή της δημοσιότητας

Ο κλάδος δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος σαν νεώτερος κλάδος δικαίου συνδέεται άμεσα με την αρχή της δημοσιότητας, δηλαδή της φανερής δράσης των διοικητικών οργάνων.

Σύμφωνα μάλιστα με την φιλοσοφία του νόμου, όπως αναγράφεται στην εισηγητική έκθεση, το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων επιτρέπει και εγγυάται την πληροφόρηση των πολιτών για τις διοικητικές δραστηριότητες, ενώ τους δίνει την δυνατότητα να αμφισβητήσουν και επομένως να υπερασπίσουν αποτελεσματικότερα τα γενικότερα συμφέροντα τους, είτε ατομικά είτε συλλογικά.